

Пам'ятаймо, хто ворог. Пам'ятаймо, за що боремось

...13 квітня. Вербна неділя. По центру Сум ворог ударив двома балістичними ракетами «Іскандер М». Пошкодив два корпуси Сумського державного університету, розбив автобус, заповнений людьми. Постраждало п'ять багатоквартирних будинків, кафе і магазини, районний суд та інші будівлі. 35 людей загинуло, 120 — поранено. Мирних людей, які у свій вихідний день, у світле весняне свято опинилися в центрі міста. І втрапили під удари, уламки, полум'я.

У російських пабліках щодо смертельних прильотів у Сумах було написано: «збройні сили росії завдали масованих ударів по ворожих об'єктах».

«Ворожі об'єкти» — це університет, будинок культури, автобус, люди й особливо — діти.

Але найбільше вразила фраза: «У Сумах — ще одна спроба створити нову Бучу». А в іншому місці: «Київ традиційно в критичний момент б'є по власних містах, намагаючись із попелу відтворити дух Бучі»...

Це нагадало мені одну фейсбучну історію.

...Минулого року, коли український документальний фільм «20 днів у Маріуполі» отримав «Оскар», на своїй сторінці у фейсбуці я помістила коротеньку розповідь про це і фото з нагородження... І зайшла на цю сторінку давня знайома, колега, з якою ми працювали в один час, хоч і в різних газетах, у столиці однієї з колишніх середньоазійських республік. Ми перетиналися там у коридорах, про щось говорили: нас пов'язував Львів, у якому вона народилася, а я — навчалася. Потім я повернулася в Україну, а вона виїхала до Москви.

І от ця колишня колега ставить у коментарі до розповіді про фільм і про Маріуполь абсолютно ідіотське як для журналіста і взагалі для людини, яка здатна читати й слухати ще щось, окрім офіційних російських каналів, запитання: «А це що, та сама команда, що знімала постановочний фільм про Бучу?»...

Можна тільки уявити, якими словами й побажаннями її наго-

родили інші коментатори. Я теж відписала: якщо ти справді нічого не розумієш, що дуже дивно, то настане час і тобі стане соромно за свої слова, якщо ж розумієш і пишеш, то це значно гірше. Це підло. Вона написала, що може відповісти мені тими самими словами. Продовжувати розмову не мало сенсу.

Але ж які живучі й отруйні пропагандистські брехні росії! І годують ними не тільки своїх, а всю планету — куди тільки можуть дістатися. Не шкодуючи мільярдів. І, на жаль, це допомагає вселяти в мізки частини громадян інших країн свої наративи.

Нещодавно про долю Бучі, Ірпеня, Бородянки та інших українських міст говорив духовний радник президента США Дональда Трампа Марк Бернс, який прибув до нас на міжконфесійний релігійний форум. Пастор Бернс завжди називав себе затятим противником допомоги Україні, але відвідання українських міст змінило його ставлення. «Коли говориш з цими людьми, коли бачиш на власні очі звірства, які скої-

ли росіяни, політика просто зникає», — каже він. Сьогодні Марк Бернс називає росію путіна «чистим злом» і закликає підтримати Україну в її боротьбі проти цього зла.

Чи дослухається до нього президент Трамп, якого Володимир Зеленський запрошує в Україну? Навряд чи, адже він сюди не збирається. І з допомогою не поспішає: не бажає нам навіть продавати системи Patriot, а про те, щоб надавати їх на грантовій основі, і не йдеться. Та й жакливу атаку росії на Суми Трамп вважає просто помилкою, бо йому так сказали (можна здогадатися, звідки дме вітер)... США не стали підтримувати заяву G7 із засудженням удару по Сумах, бо хочуть продовжити переговори з Москвою.

І що ж нам з усім цим робити? «Пам'ятаймо, хто ворог. Пам'ятаймо, за що боремось. Ми все відбудуємо. Ми сильніші!» — так прокоментував ракетну атаку ректор Сумського державного університету Василь Карпуша.

Лариса ОСТРОЛУЦЬКА

СЬОГОДНІ В НОМЕРІ

Наукові журнали: від «А» до «Б»

Значна частина наукових журналів має мультидисциплінарний характер, але, якщо новий наказ буде схвалено, ці журнали можуть бути виведені з Переліку через квотне обмеження у кластері.

Фахова передвища освіта — шанс для країни, а не тягар

Фахові коледжі посідають особливе місце в системі освіти, тому що фактично є універсальними платформами для здобуття освіти на різних рівнях.

Дві осі «тоталітарного півмісяця»

Слід розірвати олігархічні тенета, що спотворюють як економічну, так і політичну структуру України та її регіонів, перешкоджають поступальному розвитку суспільства.

Чому в Києві нічим дихати

«Злобудовники» використовують усі можливі методи й способи, аби відтягти собі ще шматочок території під створення нових бетонних монстрів.

Війна. Вистояти і перемогти

Продовжуємо хроніку українського спротиву, яку «Світ» веде з 24 лютого 2022 року

1 березня. Підтримка безстрокова

Після дострокового завершення візиту до США Президент України Володимир Зеленський прибув до Великої Британії. Її прем'єр-міністр Кір Стармер перед початком переговорів запевнив, що Британія продовжуватиме підтримку України стільки, скільки буде необхідно. Того ж дня сторони підписали угоду про позику на суму близько 3 мільярдів доларів США на оборонні потреби України. Як повідомили в Мінфіні, кредит буде обслуговуватися і погашатися коштом майбутніх прибутків, отриманих від знерухомлених російських суверенних активів.

Скільки потрібно для відновлення? За три роки повномасштабної війни українська система охорони здоров'я зазнала численних збитків та шкоди. Нині у сфері охорони здоров'я загальні потреби у відновленні та реконструкції протягом десяти років оцінюються у 19,4 мільярда доларів США. Такі дані, як повідомляє МОЗ України, представлені у звіті «Четверта швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення».

2 березня. Саміт у Лондоні

Є чітка позиція, що основою потенційного перемир'я обов'язково мають бути сильні гарантії безпеки — зокрема, розглядається можливість залучення механізмів Північноатлантичного договору як однієї з гарантій безпеки та посилення української армії. Про це йшлося у повідомленні пресслужби Президента України за результатами саміту в Лондоні, який зібрав 18 глав держав і урядів та керівників міжнародних інституцій. Під час пресконференції прем'єр Великої Британії Кір Стармер підтвердив плани зібрати «коаліцію охочих» для забезпечення виконання будь-якої мирної угоди щодо України й гарантування миру.

За день на курському напрямку, як повідомляє наш Генштаб, зафіксовано 30 ворожих атак. Водночас, за інформацією аналітиків DeepState, ситуація для українських сил оборони й далі погіршується — найбільшою проблемою є вогневий контроль противника над усією логістикою Сил оборони.

3 березня. «Лінія дронів»

У Збройних Силах України розпочався масштабний проект «Лінія дронів». Як розповіли в Міноборони, його мета — розвиток найкращих підрозділів безпілотних систем та масштабування їхнього бойового досвіду у Силах оборони. Проект, що передбачає створення мережі спеціалізованих частин, які одержать сучасне оснащення, необхідні ресурси й фахівців, дістав 4,6 млрд грн додаткового фінансування від Міністерства оборони. Воно буде спрямоване безпосередньо на підрозділи: закупівлю БпЛА, засобів РЕБ, транспорту та всього необхідного для виконання бойових завдань. До ініціативи долучені провідні БпЛА-підрозділи ЗСУ.

Трагедія на полігоні. У Сухопутних військах ЗСУ повідомили, що 1 березня один із підрозділів Сухопутних військ Збройних Сил Укра-

їни став цілком ворожого ракетного удару, є загиблі й поранені. Перед цим з'явилась інформація про удар росіян по полігоні в Черкаському на Дніпропетровщині, де перебували українські військові 157 окремої механізованої бригади під час шиккування.

4 березня. Військову допомогу від США призупинено

Президент США Дональд Трамп розпорядився призупинити надання військової допомоги Україні, доки керівництво країни не продемонструє «прихильності до миру». Як повідомляють американські ЗМІ, це сталося за кілька днів після суперечки в Білому домі. Причому рішення стосується зокрема і зброї, яка вже виїхала з території США і прямувала до українського кордону.

Удар по інфраструктурі ворога. Сили безпілотних систем Збройних Сил України у взаємодії з іншими складовими Сил оборони в ніч на 4 березня завдали ударів по низці важливих об'єктів російського агресора. У ростовській області рф уражено нафтоперекачувальну інфраструктуру окупантів, залучену до забезпечення армії загарбників. Також є влучання по виробничих потужностях сизранського нафтопереробного заводу в самарській області.

5 березня. Умови для відновлення

Розморожування військової допомоги Україні може бути розглянуто очільником Білого дому у разі успіху в організації мирних переговорів, а також — якщо будуть вжиті заходи «зі зміцнення довіри». Про це заявив радник з національної безпеки президента США Майк Волц в інтерв'ю Fox News.

Наступ під Покровськом заглинається? Кількість штурмових дій російських окупантів на Покровському відтинку фронту й далі зменшується. Про це повідомляють аналітики DeepState. Днями було встановлено черговий мінімальний рекорд зіткнень — 17. Водночас, за даними проекту, російським окупантам вдається завдати нові підрозділи, зокрема, для штурмів на Успенівку, противник завів свіжий підрозділ у Нововасилівку, проте був розбитий.

рф порушила Конвенцію. Україна в міжнародному суді в Гаазі (Нідерланди) представила докази, як росія у війні проти України систематично порушувала Конвенцію про заборону використання хімічної зброї. Про це повідомила прес-

служба МЗС України. Зазначається, що з лютого 2023-го по лютий 2025 року зафіксовано понад 6900 випадків застосування боєприпасів із хімічними речовинами.

6 березня. Хто підставить плече?

Україна ще не має детальної інформації про обмеження обміну розвідувальними даними з боку США, але влада вже працює над альтернативами. Наприклад, дані можуть запитати в Німеччині. Про це заявив міністр оборони Рустем Умеров після переговорів із німецьким колегою Борисом Пісторіусом. Того ж дня міністр оборони Франції Себастьєн Лекурно повідомив, що Париж пропонує Україні розвідувальні дані.

Точні удари. Повітряні сили Збройних Сил України, як повідомляє наш Генштаб, завдали високоточних ударів по пункту управління 17 танкового полку 70 мотострілецької дивізії збройних сил рф у місті Олешки, що на тимчасово окупованій території Херсонської області, а також по опорному пункту другої роти 177 окремого полку морської піхоти збройних сил рф у селі Плехово курської області.

7 березня. Нічний обстріл інфраструктури

Уночі росія здійснила масований ракетно-дроновий обстріл енергетичної та газової інфраструктури України. Ворог використав 67 ракет різних типів і 194 ударних БпЛА та безпілотників-імітаторів. Ударів зазнали об'єкти в різних регіонах країни. Протиповітряна оборона знищила 34 ворожі ракети та 100 дронів, 86 безпілотників не досягли цілей. Як заявили в Нафтогазі, це вже сімнадцята комбінована атака росіян на об'єкти газової інфраструктури.

Чергові заяви в Білому домі. Американський президент Дональд Трамп заявив, що ухвалив рішення щодо припинення постачання допомоги Україні, тому що Київ не хоче врегулювання. Окрім того, він сказав, що у питанні закінчення війни йому легше мати справу з росією, а з Україною — важче.

За доходи від російських активів. Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль повідомив, що Україна отримала перші кошти від Сполученого Королівства у рамках кредиту G7, забезпечені доходами від заморожених росактивів — 752 мільйони фунтів стерлінгів. Зазначається, що ці кошти спрямують на зміцнення української обороноздатності.

8 березня. Жалоба на Донецьчині

Щонайменше 11 загиблих і 30 поранених унаслідок масованого обстрілу Добропілля, що на Донецьчині — вночі росіяни завдали по місту комбінованого удару ракетою «Іскандер-М», РСЗВ «Торнадо-С» та БпЛА «Герань-2». Зруйновано та пошкоджено дев'ять п'ятиповерхових будинків, торговий центр. На Донецьчині 8 березня оголошено Днем жалоби.

«Кріт» у держagentaстві. Служба безпеки України за сприяння міністра з питань стратегічних галузей промисловості викрила ще одного високопоставленого «крота» рф у державних органах України. Ворожим агентом виявився посадовець Державного космічного агентства, який мав секретну інформацію про вітчизняні стратегічні підприємства, а також доступ до таємних супутникових знімків. Контррозвідка та слідчі СБУ затримали фігуранта під час наради у Мінстратегпромі.

9 березня. Зміцнити протиповітряний щит

Підписано меморандум про взаєморозуміння з компанією Diehl Defence — виробником системи IRIS-T, яка є важливою частиною протиповітряного щита України. Як розповіли в Міноборони, угода відкриває шлях до великих індустріальних проектів, які дадуть змогу посилити спроможності української ППО. Також меморандум передбачає збільшення постачання ракет і систем протиповітряної оборони втричі.

Starlink не відключать. Американський мільярдер, власник Space X Ілон Маск пообіцяв: незалежно від того, наскільки він не згоден з політикою України, Starlink ніколи не вимкне свої термінали.

10 березня. Мільйони БпЛА для війська

У 2025 році Міноборони планує закупити 4,5 млн FPV-дронів. Про це розповів директор Департаменту політики закупівель Міністерства оборони України Гліб Каневський. Для цього відомство спрямує на закупівлю дронів понад 110 млрд грн, зокрема понад 102 млрд грн — через Агенцію оборонних закупівель.

Україна — найбільший у світі імпортер зброї. У період 2020–2024 років наш імпорту збільшився майже у 100 разів порівняно з 2015–2019 роками. Про це йдеться у звіті Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру (SIPRI). Щонайменше 35 держав надіслали зброю в Україну після повномасштабного вторгнення росії у 2022 році, і готуються ще значні постачання. Україна отримала 8,8 % світового імпорту зброї у 2020–2024 роках. Найбільше зброї, що постачається в Україну, надійшло зі США (45 %), Німеччини (12 %) і Польщі (11 %).

11 березня. Результати переговорів у Джидді

США скасують паузу в обміні розвідувальними даними з Україною та відновлять постачання військової допомоги. Про це йдеться у спіль-

ній заяві за підсумками переговорів у саудівському місті Джидда.

Зазначається, що Україна висловила готовність прийняти пропозицію США щодо негайного запровадження тимчасового 30-денного режиму припинення вогню, який може бути продовжений за взаємною згодою сторін, за умови прийняття та одночасного виконання рф. Делегації обговорювали важливість обміну військовополоненими, звільнення утримуваних цивільних осіб та повернення примусово переміщених українських дітей.

Того ж дня президент США Дональд Трамп заявив, що планує поговорити з путіним стосовно пропозиції про 30-денне припинення вогню.

Демілітаризація російської інфраструктури. Наші Сили оборони в ніч на 11 березня уразили низку стратегічних об'єктів рф, що використовуються у збройній агресії проти України. Зокрема, зафіксовано влучання по виробничих потужностях московського нафтопереробного заводу. Також пролунали вибухи в районі лінійно-виробничої диспетчерської станції в орловській області, яка забезпечує управління технологічними процесами нафтопроводу «дружба».

12 березня. Окупацію визнано не буде

Україна ніколи не визнає окуповані території російськими. Про це заявив Президент України Володимир Зеленський під час спілкування зі ЗМІ.

Що на курщині? В операційній зоні утрювання військ «курсь», у передмістях суджі та районах довкола неї тривають активні бойові дії. Про це на своїй фейсбук-сторінці повідомив головнокомандувач ЗСУ Олександр Сирський. «Незважаючи на посилений тиск російсько-північнокорейської армії, будемо тримати оборону на курщині стільки, скільки це буде доцільно та необхідно».

13 березня. «Згода» чи блеф?

російський диктатор путін заявив, що згоден із пропозицією США припинити бойові дії, але це має «привести до довгострокового миру й усунути першопричини кризи». Він сказав, що ідея правильна, але є питання, які росія повинна обговорити з американськими колегами, а також, можливо, з президентом США Трампом. Того ж дня Дональд Трамп сказав, що путін зробив «дуже багатонадійну заяву, але вона не була повною».

Вибити за Оскіл. російські війська перекинули частину своїх сил через річку Оскіл у Харківській області. Про це повідомив речник оперативно-стратегічного утрювання «Хортиця» Віктор Трегубов. За його словами, росіяни скористалися можливістю перекинути частину засобів по льоду, і тепер завданням українців є вибивати їх звідти. Зазначається, що Оскіл є природною фортифікацією зі складним берегом, а перехід через неї може полегшити просування російських військ вглиб української території.

Малюнок Нікіти ТІТОВА

За повідомленнями Генерального штабу ЗСУ та інформгентств (Продовження в наступному номері)

Наукові журнали: від «А» до «Б»

Проект наказу «Про внесення змін до Порядку формування Переліку наукових фахових видань, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 15 січня 2018 року № 32», запропонований до громадського обговорення, викликав неабиякий резонанс серед науковців і освітян. Обмін думками відбувся і на сторінках газети «Світ» (№ 7, 2025 р.). Більшість авторів пропонували продовжити обговорення та професійну роботу над цим документом.

Такої ж думки — і Науково-видавнича рада НАН України, яка розглянула цей проект наказу на своєму засіданні.

«Коли створювався Перелік періодичних фахових видань, — сказав на початку засідання голова Науково-видавничої ради НАНУ академік Ярослав Яцків, — було рішення через три роки переглянути його і припинити діяльність тих видань, які не вписалися у систему вимог ухваленого положення».

Але цього зроблено не було. А тепер міністерство пішло іншим шляхом. Новий документ мав би забезпечити відповідність наукових періодичних видань кращим міжнародним практикам. Однак запропонована редакція проекту, зазначали члени Науково-видавничої ради, здатна лише частково забезпечити виконання поставлених завдань. І водночас документ містить положення, які суперечать їхній реалізації, а його затвердження може навіть завдати відчутної шкоди вдосконаленню науково-видавничої справи.

До аналізування проекту наказу були залучені не тільки члени ради, а й фахівці з Відділень НАН України та наукових установ. Зо-

крема Відділення економіки та Відділення інформатики.

Учасники обговорення відзначали, що новий проект наказу про внесення змін до Порядку скеровує наукові періодичні видання (зокрема журнали категорії «Б») здебільшого на публікацію статей, пов'язаних з дисертаційними дослідженнями. Адрже у проекті так і записано, що призначення журналів категорії «Б» — публікація статей «першочергово з метою забезпечення атестації докторів філософії». Тобто метою наукового періодичного видання цієї категорії є не ознайомлення всієї наукової спільноти з результатами наукових досліджень, а «забезпечення атестації докторів філософії». Виходить, що інші науковці мають друкуватися виключно в журналах категорії «А», що само собою не просто. Але, окрім усього іншого, це означає, що у журналів категорії «Б» ніколи не буде можливості «вирости» до категорії «А».

Ба більше, ухвалення нового Порядку, на думку членів ради, призведе до скорочення кількості фахових видань категорії «Б» — без підняття, а, може, навіть зі зниженням науко-

вого рівня та якості публікацій. Члени НВР переконані, що більш актуальним був би не перехід до чергового підтвердження приналежності журналів до категорії «Б» раз на три роки, а перевірка роботи наявних періодичних видань цієї категорії у межах чинного законодавства.

Нікому не подобається наявність «хижацьких» видавничих практик, наголошували промовці, але саме бюрократичні вимоги, «накинута» науковцям, є однією з причин, які призводять до таких практик. Щоб їх позбутися, необхідно переглянути правила публікації статей, пов'язаних з дисертаційними дослідженнями та науковою звітністю. Але те, що нині прописано у проекті наказу, є не що інше, як суб'єктивне та довільне потрактування видавничих практик, у результаті чого виникають ризики необ'єктивних рішень аж до закриття видання.

Учасники обговорення підкресливали, що адміністративна складова у запропонованому проекті Порядку, а також ризик застосування непрозорих інструментів оцінювання роботи, небезпека бюрократичного тиску та ігнорування ме-

ханізмів незалежного арбітражу зростають. Зазначалось, що не виключені також корупційні ризики та недобросовісна конкуренція.

Новація щодо кластерів викликала особливе поживлення в обговоренні проекту. Введення цього поняття для видань категорії «Б» штучно обмежує їхню кількість. Незрозуміло також: до кожного кластера буде входити однакова чи різна кількість видань. Непрозорим вважають члени ради визначення у кластері кількості видань, що її за критеріями «державної потреби» формуватиме комісія з питань публікаційної етики.

Необхідно зважити й на те, що значна частина наукових періодичних видань має мультидисциплінарний характер, а отже — самі вони є мультикластерними. Деякі з них — просто унікальними, але якщо новий наказ буде схвалено, ці журнали можуть бути виведені з Переліку через квотне обмеження у тому чи іншому кластері.

«Світ рухається до міждисциплінарних досліджень, а ми хочемо запровадити кластеризацію», — зауважив Ярослав Яцків.

Виникає запитання і щодо журналів категорії «А»: вони також мають подавати документи на підтвердження категорії із зазначенням кластера? А якщо журнал зареєстрований як фаховий за кількома спеціальностями з різних кластерів?

Пропозиції та зауваження членів ради стосувалися також приведення деяких пунктів Порядку у відповідність до чинного законодавства. Приміром, наведене у проекті визначення наукового періодичного видання не відповідає викладеному в Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Некоректним, на думку членів Науково-видавничої ради, є одне визна-

чення для редакційної колегії та редакційної ради, оскільки в них різні завдання й різні функції.

Кілька зауважень стосуються вимог до вчених, яких залучено до редакційних колегій та рецензування наукових фахових видань категорії «Б» (у частині підтвердження їхньої кваліфікації). Наприклад, є вимога до членів редколегій мати не менш як по три публікації у Scopus або Web of Science. Але цієї вимоги важко дотриматись соціогуманітаріям. І взагалі, чи варто обмежуватись тільки названими наукометричними базами? У багатьох країнах ЄС використовують також інші бази даних, або й долучають високоякісні національні видання.

Членство видавця або головного редактора у міжнародних професійних організаціях (COPE, OASPA, FASE тощо) не завжди є свідченням якості редакційної політики, а іноді є лише формальним маркером. Тож не варто його вводити як обов'язковий.

Надмірно, на думку членів ради, є і вимога щодо наявності HTML-версії, оскільки у кожній статті й без того є окрема вебсторінка з усіма метаданими.

У рішенні Науково-видавничої ради НАН України є й інші зауваження та пропозиції. Зважаючи на важливість запропонованих змін для всієї науково-видавничої спільноти України, йдеться у ньому, Науково-видавнича рада не підтримує ухвалення цього проекту в нинішньому його вигляді та вважає доцільним проведення подальшого професійного обговорення із залученням працівників наукових установ, редакцій наукових видань, галузевих асоціацій і фахівців у сфері наукометрії, публікаційної етики та права.

**На засіданні побувала
Лариса ОСТРОЛУЦЬКА**

Про сенсори, кластери й про штучну конкуренцію, якої не має бути

Академія наук вищої школи України — всеукраїнська громадська наукова організація, яка об'єднує майже 500 докторів наук і професорів університетів з різних галузей знань, — вважає, що з більшістю положень проекту наказу «Про внесення змін до Порядку формування Переліку наукових фахових видань», винесеного на обговорення, можна погодитися. Про це йдеться у листі президента АН ВШУ Олександра НАКОНЕЧНОГО до міністра освіти і науки України Оксена ЛІСОВОГО.

Однак окремі моменти цього документа в академіків ВШУ викликають рішуче заперечення. Зокрема те, що, згідно з новим Порядком, журнали мають бути розділені за кластерами, відповідно до галузей знань. Адрже категорія «Б» може містити лише обмежену кількість наукових фахових видань у таких кластерах. Ба більше, жодних перехідних періодів чи часу на адаптацію тут не передбачено. Тож загроза полягає у тому, що навіть якісні локальні наукові видання, які

нині усіляко намагаються вижити й підвищити свій рівень, будуть вимушені припинити існування.

Олександр Наконечний наводить приклад журналу категорії «Б» «Сенсорна електроніка і мікросистемні технології» (ISSN 1815-7459 (Print), ISSN 2415-3508 (Online)). У ньому оприлюднюються статті за різними напрямками в науці. До прикладу, у журналі йдеться про фізичні, хімічні та інші явища, на основі яких можуть бути створені сенсори; проектування і математичне моделювання сенсорів; сенсори фізичних величин; оптоелектронні й радіаційні сенсори; акустоелектронні, хімічні сенсори; біосенсори; наносенсори; матеріали для сенсорів; технологія виробництва сенсорів... І це ще далеко не все.

Річ у тім, що поява цього журналу зумовлена необхідністю створювати спільно інтелектуальні інформаційні системи, що належать до нових науково-технічних досягнень і мають перспективу застосування практично у всіх галузях людської діяльності, ба більше, спроможні кардинально змінити

організацію, структуру і якість різних видів виробництва. Тому постає проблема створення мікроелектронних датчиків (сенсорів) нового покоління на основі наноструктурованих матеріалів з використанням нових фізичних, хімічних, біохімічних і біофізичних ефектів.

І оскільки створити видання (зокрема, категорії «Б») з кожного окремого напрямку неможливо, було створено один унікальний журнал. Нині він входить до Переліку фахових видань ДАК України з фізико-математичних, технічних та біологічних наук.

Журнал «Сенсорна електроніка і мікросистемні технології» видається в Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова з 2003 року. Членами редколегії є шість іноземних учених і фахівців, сім академіків і членів-кореспондентів НАН України, п'ять академіків Академії наук вищої школи України.

У виданні публікуються статті закордонних авторів. Він реферується українським реферативним журналом «Джерело» та індексу-

ється у кількох міжнародних базах. Але як буде далі?

Схвалення проекту наказу в запропонованому вигляді майже напевно призведе до закриття цього важливого міждисциплінарного фахового видання, яке буде поставлене в умови штучної конкуренції з іншими виданнями різних профільів.

Тож, беручи до уваги цей та інші приклади, що стосуються насамперед міждисциплінарних журналів, які висвітлюють дослідження у сфері передових технологій, очевидно, що у проекті наказу має бути усунуто норми про поділ видань на кластери та про штучну конкуренцію в межах кластерів. Натомість необхідно сформулювати чіткі, зрозумілі й достатньо жорсткі критерії входження видань до категорії «Б», які в основі своїй повинні відповідати (з певними невеликими відхиленнями в бік пом'якшення) вимогам до входження видань до баз даних Scopus та Web of Science.

Обговорення проекту наказу академіки АН ВШУ продовжили також на спеціальному засіданні. Висловлювались думки, що Порядок не повинен містити штучних і надмірних вимог. Особливо треба враховувати специфіку гуманітарних наук, які за природою своєю мають більш національний характер, і значення яких сьогодні для українського суспільства відчутно зростає.

Відзначили вони й те, що Порядок суперечить визначенню наукового видання, що міститься в Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність»; вносить плутанину в усталені практикою функції редакційної колегії (робочого органу, що відповідає за зміст журналу) та редакційної ради (дорадчого органу при редколегії).

Відсутня регламентація випадків можливого «випадання» видань з категорії «А» через виключення з міжнародних наукометричних баз: незрозуміло, чи може таке видання продовжувати виходити як видання категорії «Б», чи воно припиняє існування.

У «Критеріях для оцінювання наукових періодичних видань» не встановлено кількості балів, що робить усю процедуру непрозорою.

Усе це свідчить, що затвердження у нинішньому вигляді цього проекту призведе, окрім штучного «вбивства» потрібних міждисциплінарних журналів, ще й до надмірної бюрократизації редакційно-видавничої діяльності.

АН вищої школи України вважає, що проект має бути ґрунтовно доопрацьований з урахуванням наведених вище зауважень, і готова надіслати своїх представників для такого доопрацювання.

**Максим СТРИХА,
перший віцепрезидент АН ВШУ**

Фахова передвища освіта — шанс для країни, а не тягар

У своїй роботі досить часто чую запитання «Що таке фахова передвища освіта?». Інколи про це запитують навіть посадові особи. Можна було б відповісти просто: знаєте, фахова передвища освіта (ФПО) — це оті самі технікуми й коледжі, які здійснювали підготовку молодших спеціалістів. Але це не зовсім так, тому що фахові коледжі, в яких здобувають фахову передвищу освіту — це не нова табличка на старих закладах, і це не «недоПТУ» і «недоуніверситети», а окремих рівень освіти зі своїми задачами. Ще у серпні 2019 року набрав чинності Закон України «Про фахову передвищу освіту». Але цей рівень освіти так і залишається скромною попелюшкою, яка колунає під на балу реформ. Про неї майже ніколи не згадують ні в урядових стратегіях, ні у візіях. Навіть у нещодавній «ювілейній» заяві МОН, де розповідається про здобутки міністерства за два роки, про фахову передвищу освіту — жодного слова. Хоча саме у 2024 році завершилася імплементація Закону України «Про фахову передвищу освіту», а такі події (завершення імплементації спеціального закону у сфері освіти) трапляються далеко не кожного року. І особливо відчутна така інформаційна блокада на старті вступної кампанії, яка може опинитися під загрозою без належної промоції цього рівня освіти.

Чому фахова передвища освіта — важлива

Система фахової передвищої освіти готує для ринку праці унікального фахівця — фахового молодшого бакалавра, який має не лише ґрунтовну практичну фахову підготовку, а й управлінські навички. Який готовий як до виконання складних завдань, так і до організації на мікрорівні роботи інших працівників. У триаді «інженер — майстер — робітник» фаховий молодший бакалавр є майстром. Це оптимальний фахівець для виконання задач, де кваліфікації робітника вже недостатньо, але де не потрібен ступінь бакалавра. І навчання його відбувається у набагато коротші терміни, ніж підготовка бакалавра. Водночас він цілком може продовжити здобуття освіти на бакалавраті.

Нині у фахових коледжах здобувають освіту за 84 спеціальностями на більш ніж трьох тисячах освітньо-професійних програм. А загальний контингент студентів ФПО на 1 жовтня 2024 року становив 423 532 особи. На сьогодні вже відкрито можливості для роботи фахових молодших бакалаврів на посадах педагогічних працівників у школах і дитсадках.

Фахові коледжі посідають особливе місце в системі освіти, тому що фактично є універсальними платформами для здобуття освіти на різних рівнях. Відповідно до ліцензій, вони можуть одночасно забезпечувати здобуття не тільки «рідної» фахової передвищої, а й профільної середньої (за програмами 10–11 класів), професійної (професійно-технічної) і навіть вищої освіти (за освітніми програмами бакалавра). Поряд з тим, у фахо-

вому коледжі можна відкрити кваліфікаційний центр для визнання кваліфікації працівників, ветеранський центр для професійного навчання та підтримки ветеранів, а також забезпечити надання освіти дорослих.

З якими проблемами стикається система фахової передвищої освіти

Сьогодні суспільство в цілому розуміє важливість цього рівня освіти, що підтверджується і регулярним зростанням показників вступу до фахових коледжів. Інша ситуація — з усвідомленням важливості ФПО з боку влади. Попри критичне значення для економіки, система фахової передвищої освіти стикається з низкою проблем.

Недостатнє фінансування в порушення законодавчих норм. З позиції правового забезпечення фахової передвищої освіти все зроблено: є спеціальний Закон «Про фахову передвищу освіту» (2019), десятки підзаконних актів (постанови КМУ, накази МОН тощо), розроблено всі стандарти освіти. Однак у порушення законодавства фахова передвища освіта досі не отримує шести видів освітніх субвенцій, які мала б отримувати за законом.

Ба більше, у 2025 році, попри оголошене суттєве збільшення фінансування освіти в цілому, фахова передвища освіта стала єдиним рівнем освіти, для якого фінансування зменшили. До 2025 року заклади фахової передвищої освіти не потрапляли і в програми підтримки та проекти міжнародних донорів, як це є для інших рівнів освіти.

До того ж, маємо цікаву практику, коли норми законів «розмиваються» підзаконними актами, підміною

Завжди приємно вітати переможців. Фото із сайту коледжу

понять, суб'єктивним «баченням» тощо. Як приклад, можу назвати фактичне зникнення фахової передвищої освіти з різноманітних візій, проектів, «відсікання» фахових коледжів від міжнародних програм фінансування, систематичне і тривале невиконання законодавства насамперед у сфері фінансування.

Управлінські проблеми. У 2019–2024 роках фаховою передвищою освітою опікувався в МОН директорат вищої освіти й освіти дорослих. З грудня 2024 року ФПО передано до директорату професійної освіти — без публічної аргументації, обговорень та будь-яких пояснень. Отже, нова команда керівників системою ФПО стала до керма у найгарячіший період, коли вже були запущені важливі процеси: підготовка до «гарячої» фази вступної кампанії 2025 року, переоформлення ліцензій та сертифікатів про акредитацію, підготовка до розроблення стандартів фахової передвищої освіти другого покоління.

Водночас фахова передвища освіта — це єдиний рівень освіти, який не має в МОН свого окремого супроводу — директорату. А експертна група фахівців, які мають опікуватися розробленням стратегій та забезпеченням життєво важливих для ФПО питань, недоукомплектована. Традиційно це пояснюється відсутністю коштів.

Потреба в оновленні стандартів і вимог до освітньої кваліфікації. Гостро постає питання тверезої й реалістичної оцінки вимог до освітньої кваліфікації працівника, необхідної для доступу до професій (видів занять), розширення переліку посад у Національному класи-

фікаторі професій саме для фахової передвищої освіти.

Загроза «розчинення» у реформі профільної школи. На жаль, склалася ситуація, коли деякі посадовці уявляють фахову передвищу освіту як... склад запчастин для інших рівнів освіти. Як приклад, можна навести ситуацію, коли планують відчутне зменшення кількості фахових коледжів («оптимізацію мережі») під гаслом забезпечення здобуття... профільної середньої освіти.

Вступна кампанія — під ризиком

У 2024 році до фахових коледжів вступили 175 079 осіб, з них 83 600 — на базі 9 класів. Якою буде ситуація цього року, наразі невідомо. Серед ризиків, які можуть суттєво вплинути на перебіг вступу-2025 до коледжів, відзначу, окрім відсутності послідовної й зрозумілої державної політики, брак комунікації з боку Міносвіти щодо можливостей вступу до закладів фахової передвищої освіти. З ознаками реальної інформаційної блокади замість підтримки. Для порівняння — МОН активно популяризує можливості вступу до профтеху, для цього створена навіть спеціальна платформа «Профтех онлайн». Очевидно, що такої самої уваги та комунікації потребує і фахова передвища освіта. Адже обидва складники освіти виконують завдання державної ваги.

Через брак інформації та комунікації, а часом і через недобросовісну конкуренцію абітурієнти та їхні батьки можуть бути дезорієнтовані щодо вибору майбутнього місця навчання. Адже і в профтеху, і в системі ФПО є коледжі (тільки у першому

випадку — професійні, у другому — фахові), триває «вільне» поширення терміну «студент» для профтеху, хоча студенти є тільки у фахових коледжах та закладах вищої освіти.

Час для рішень

В умовах викликів післявоєнного відновлення, розвитку людського капіталу Україні потрібні не лише амбітні університетські програми, а й міцна, гнучка та ефективна ланка освіти, що готує кваліфікованих працівників-менеджерів. Тому сьогодні як ніколи на часі зміна ставлення до фахової передвищої освіти. Вона потребує Стратегії розвитку, зваженої системної політики, державницького підходу та підтримки. Після зустрічі з міністром 16 січня 2025 року та його бачення розроблення Стратегії самими представниками фахових коледжів, ГО «Всеукраїнська асоціація працівників закладів фахової передвищої освіти» самостійно розробила проект Стратегії розвитку фахової передвищої освіти до 2035 року і невдовзі його презентує. Прикметно, що для інших рівнів освіти такі документи розробляли за участі й під фактичним керівництвом профільних директоратів МОН. Важливо створити у МОН повноцінний директорат фахової передвищої освіти з відповідними відділами та експертними групами (як це є для інших рівнів освіти), які б опікувалися супроводом ФПО та пропонували стратегічне бачення розвитку системи, привернули увагу роботодавців до розроблення відповідних професійних стандартів.

Потрібно також розширити перелік посад/професій (видів занять), до яких має доступ фаховий молодший бакалавр.

Критично важливим є дотримання норм законів зокрема й щодо фінансування системи ФПО. Також варто вести переговори з міжнародними партнерами щодо пошуку фінансування для цього рівня освіти, залучення українських закладів та фахівців до міжнародних програм і проектів. З практики знаю — за кордоном цілком позитивно реагують на те, що визначено національним законодавством.

Фахова передвища освіта — це частина державницького рішення, а не частина проблеми. Все, чого вона потребує від держави — це тяглість рішень і політик, законність і партнерство. Система освіти в країні — це саме система, а не набір окремих пазлів. Якщо один з них випадає, це впливає на розвиток усієї системи.

Володимир ЗЕЛЕНИЙ,
кандидат історичних наук,
координатор сектору фахової
передвищої освіти Науково-
методичної ради МОН,
в. о. директора ВСП «Верхньодніпровський фаховий
коледж ДДАЕУ»

КОНКУРС

Конкурс на заміщення посади директора Державної установи «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього Національної академії наук України»

Національна академія наук України відповідно до свого Статуту та Методичних рекомендацій щодо особливостей обрання керівника державної наукової установи, затверджених постановою Кабіне-

ту Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 998 «Деякі питання обрання та призначення керівника державної наукової установи», оголошує конкурс на заміщення посади директора Державної

установи «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього Національної академії наук України».

З умовами конкурсу можна ознайомитися на офіційному сай-

ті Національної академії наук України.

Приймання документів претендентів здійснюється Відділенням економіки Національної академії наук України до 3 червня 2025 року.

У разі поштового відправлення датою подання документів вважається та, що зазначена на поштовому штемпелі.

Документи, подані претендентами після закінчення встановленого строку, не розглядаються.

Дату проведення виборів директора Державної установи «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього Національної академії наук України» буде визначено після завершення приймання документів і повідомлено на офіційному сайті цієї установи.

**Президія
Національної
академії наук України**

Дві осі «тоталітарного півмісяця» — проти «Європи цінностей» і світу демократії

Нинішня російсько-українська війна ознаменувала черговий наступ глобального тоталітаризму. Масштаби його різко зросли з початком у 2022 році новоординської навали.

Оцінюючи рівень демократичного розвитку, спиратимусь на індекс демократії (ІД) EIU — глобального дослідного центру, афілійованого з групою «Економіст» [див.: DEMOCRACY INDEX 2024]. Цей рейтинг охоплює 165 найбільших країн світу, а також Тайвань і Гонконг. Пропоную зараховувати до групи тоталітарних держав ті, в яких значення ІД нижче або дорівнює 2,50 бала. Ця рейтингова група за підсумками 2024 року налічувала 30 країн. Виділив тут такі різновиди тоталітарних режимів:

- 1) божевільно-вождистський тоталітаризм (росія з білоруссю, КНДР);
- 2) ідеологічно-раціональний тоталітаризм (Китай, Афганістан, Іран);
- 3–7) інші моделі тоталітаризму — середньоазійська деспотична (Узбекистан, Туркменістан, Таджикистан), притаманна Південно-Східній Азії (два істотно відмінних її варіанти демонструють М'янма і Лаос), близькосхідна (принципово різні її версії мають Саудівська Аравія, Бахрейн, Ємен і Сирія), африканська хаотична (Демократична Республіка Конго, Судан, Нігер, Малі, що входять до групи 60 найбільших за чисельністю населення держав світу, і ще 9 країн; сюди варто додати також «позарейтингові» Південний Судан і Сомалі), латиноамериканські демагогічні (Венесуела й Нікарагуа).

Перша і друга підгрупи складають згаданий у назві статті «тоталітарний півмісяць». Обмежимося саме ними, оскільки інші набагато відстають або за людськими ресурсами, або за економічним потенціалом, або за обома показниками разом.

У першій підгрупі ключову роль відіграє росія. Пишу цю назву з малої букви, керуючись зрозумілими концептуальними міркуваннями. Як і щодо білорусі.

Що стосується російського державного управління, то його сутнісні аспекти чудово відтворив наприкінці XIX ст. російський класик Салтиков-Шчедрін у романі-хроніці «Історія одного міста». На сторінках цього твору споглядаємо історично, культурно та соціально вкорінену російську ідіотичну модель тоталітаризму: «Там, де простий ідіот розбиває собі голову або наскакує на рожен, ідіот владний роздробляє навпіл усілякі рожни й здійснює свої, так би мовити, несвідомі злочини цілком безперешкодно... Якби, внаслідок посиленої ідіотської діяльності, навіть увесь світ обернувся на пустель, то й цей результат не лякав би ідіота».

Закономірним підсумком подальшого розвитку російської моделі — вже в новітню історичну епоху — стала недавня заява її очільника про те, що світ, у якому не буде росії (1,8 % населення світу), їй, росії, не потрібний: нехай краще згорить у полум'ї ядерної війни.

Скидається на те, що й суспільства інших п'яти країн «півмісяця» постають заручниками власних то-

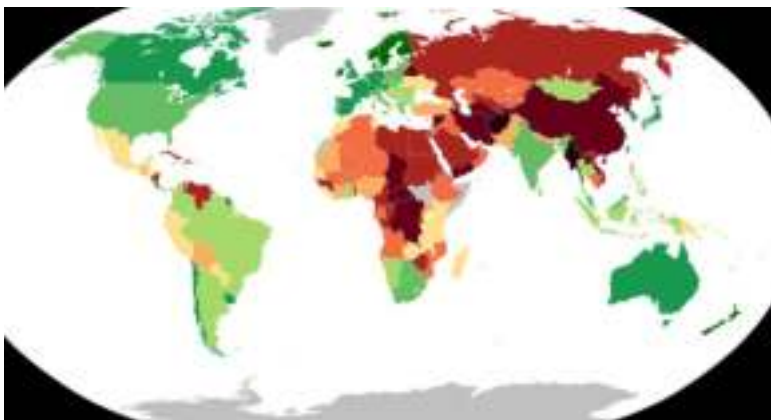
талітарних режимів. У білорусі, де вчергове сфальшовано вибори президента, Лукашенко, починаючи з 1994 року, практикує спосіб державного управління, дуже подібний до класичної російської моделі. Ставлення народу до диктатури було яскраво продемонстровано після президентських «виборів» 2020 року.

А в КНДР — породженні сталінської та китайської комуністичних імперій — остаточно інституціалізація божевільня відбулася 1976 року, коли ідеологія чуче (з 2011 року — кімірсенізм-кімченірізм) була представлена як сукупність «революційної теорії та методів управління, котрі на ній базуються». Результатами її панування стали голодомор 1994–1998 років, коли в мирний час загинули від 240 тисяч (за офіційними оцінками) до 420 тисяч (за велими поміркованими) або навіть до 2 мільйонів (!) осіб, і дуже низький рівень життя народних мас. З 1998 року в КНДР почалася так звана нова ера Сонгун: найголовнішим органом влади став «національний комітет оборони», а фактично єдиною важливим соціальним інститутом — збройні сили.

Остання справжня імперія — залишково комуністична Китайська Народна Республіка — готується з'їсти свого чергового «Чижика» (знову Салтиков-Шчедрін, «Ведмідь на воеводстві»). Щоправда, цей об'єкт імперської зацікавленості — Тайвань — видається з воєнного погляду не малесенькою беззахисною пташкою, а небезпечним хижакком, нехай і невеликим за розмірами території та чисельністю жителів, проте дуже добре оснащеним сучасною зброєю та сповненим патріотизму освіченого й заможного населення. До того ж важко передбачити, як поведуться збройні сили КНР, зіткнувшись із запеклим опором на рівні того, який чинять московській орді героїчні Збройні Сили України.

Що стосується двох інших країн південної осі «тоталітарного півмісяця» з офіційними назвами Ісламський Емірат Афганістан та Ісламська Республіка Іран, то комуністичний Китай, начебто, не повинен мати до них сангментів. Особливо враховуючи нинішню ситуацію в Сінцзян-Уйгурському автономному районі — історичному Східному Туркестані. Але раціональність і прагматизм важливіші. У вересні 2023 року Китай став першою державою, яка призначила нового посла в Афганістані через два роки після захоплення влади в цій країні талібами.

Сьогодні спостерігаємо початок ослаблення й розпаду «проксі-імперії» Ірану. Потужних ударів завдав терористичним організаціям ХАМАС і «Хезболла» Ізраїль, припинила існування асадівська Сирія, уряд і суспільство якої протягом багатьох років фактично контролювали Іран і росія. Коаліція демократичних країн взялася за хуситів, які контролюють частину Ємену і зухвало загрожують безпеці судноплавства в Червоному морі, а також Саудівській Аравії та Ізраїлю. У самому Ірані загострюється енергетична криза, активізує боротьбу проти режиму аятол опозиція.

Індекс демократії EIU в країнах світу. 2022 рік

Донедавна глобальне протистояння «тоталітарному півмісяцю» очолювали США — найпотужніша держава світу демократії, на яку, за моїми підрахунками, у 2024 році припадали 4,2 % населення планети та більш ніж чверть її номінального ВВП.

Але з початку 2025 року ситуація докорінно змінилася. З приходом до влади адміністрації президента Трампа «полоси помінялися». Трампізм сполучує авторитарний популізм імперського спрямування, технототалітаризм, чийм найагресивнішим представником в американській адміністрації є Ілон Маск, і християнський теототалітаризм, що виходить від віцепрезидента Джей Ді Венса. Сподіватимемося на те, що свобода справді є основоположною духовною цінністю для народу США, і на успішність спротиву їхніх демократичних інститутів.

А поки що «тоталітарному півмісяцю» протистоїть «демократична дванадцятка» — союзницьке об'єднання держав демократичного світу. На мою думку, до неї входять 36 або навіть 38 країн. А «дванадцятка» тому, що поділяю підхід ЦРУ США, котре у своєму довіднику розглядає Європейський Союз як окрему країну світу, поряд із 27 його країнами-членами.

Зосередимо увагу на проблемах національних та міжнародної економіки, адже «демократична дванадцятка» і «тоталітарний півмісяць» відіграватимуть вирішальну роль у ресурсному забезпеченні країн, які десятиліття тому зішлись на полях битв російсько-української війни. Звісно, економічний аналіз починається з проблеми людських ресурсів та їх використання. Для Укра-

їни вона особливо актуальна. Ще півтора року тому підрахував, що в межах території, контрольованої українською владою, проживає не більше, ніж 30 млн осіб. Саме з цього показника і виходитимем.

За моїми підрахунками, у середині 2024 року сукупне населення «демократичної дванадцятки» (ЄС, Японія, Сполучене Королівство, Південна Корея, Канада, Україна, Австралія, Тайвань, Швейцарія, Норвегія, Нова Зеландія, Ісландія) складало 834 млн осіб, або 10,2 % від 8 млрд 160 млн населення світу, поступаючись більш ніж удвічі «тоталітарному півмісяцю», населення якого становило 1 млрд 734 млн осіб, або 21,3 % населення світу.

Більш ніж чотири п'ятих людського потенціалу «тоталітарного півмісяця» припадають на Китай (1 млрд 419 млн осіб). Так само три найбільші країни демократичного світу — ЄС, Японія та Сполучене Королівство — разом мали 643 млн населення. Також майже чотири п'ятих сукупного людського потенціалу, як і в першому випадку.

Отже, за сукупною чисельністю населення шість держав «тоталітарного півмісяця» завдяки лідерству КНР у 2,1 раза переважають тридцять вісім держав «демократичної дванадцятки».

Господарська ситуація була б сумною для демократичної коаліції, якби її країни (поки що, на жаль, без України) не демонстрували незрівнянно вищий рівень ефективності й продуктивності використання усіх чинників економічного розвитку: праці, капіталу і навіть «землі», тобто природних ресурсів. Завдяки вищій результативності господарю-

вання країни демократичного світу — попереду. За моїми підрахунками, сукупний номінальний ВВП держав «тоталітарного півмісяця» у 2023 році склав 20 трлн 319 млрд доларів США, або 19,3 % від номінального ВВП світу. А сукупний номінальний ВВП країн «демократичної дванадцятки» — 34 трлн 90 млрд доларів США, або 32,3 % світового номінального ВВП 2023 року! Майже в 1,7 раза більше.

Цікаво подивитися на, так би мовити, градацію цього показника. ЄС із 18 трлн 350 млрд (17,4 % номінального ВВП світу) виробляє понад половину номінального ВВП «демократичної дванадцятки». Японія додає 4 трлн 213 млрд (4,0 % світового ВВП), і на неї разом із ЄС припадають уже дві третини ВВП. Разом із 3 трлн 340 млрд Сполученого Королівства (3,2 % ВВП світу) це дає істотно більше, ніж три чверті, а з 2 трлн 140 млрд Канади (2,0 % світового ВВП) і 1 трлн 724 млрд Австралії (1,6 % ВВП світу) — майже дев'ять десятих сукупного номінального ВВП сьогоденної демократичної коаліції, що допомагає Україні стримувати орду.

А у випадку тоталітарної «коаліції» — Китай сам-один із 17 трлн 795 млрд (16,9 % світового ВВП) забезпечує майже дев'ять десятих її сукупного номінального ВВП. Одну десятку додає росія. З інших держав відносно помітний тільки Іран із 402 млрд (0,4 % світового ВВП). Цікаво, що він істотно поступається Норвегії — 486 млрд (0,5 % ВВП світу), чие населення менше іранського у 16 (!) разів.

Україна дістала шанс відкинути рашистську навалу завдяки героїзму ЗСУ та допомозі демократичного світу, його держав-лідерів. Тож нашій країні й громадянському суспільству треба і надалі плекати свободу та її інституційну базу — демократію. Що стосується соціально-економічної свободи й загальнонародного добробуту, то вітчизняний досвід доводить: цих цілей не можна досягти без докорінної перебудови відносин власності. Слід розірвати олігархічні тенети, що спотворюють як економічну, так і політичну структуру України та її регіонів, перешкоджають поступальному розвитку суспільства і громад усіх рівнів.

Юрій ЧЕРНЕЦЬКИЙ,
доктор соціологічних наук,
кандидат економічних наук

КОНКУРС

Конкурс на заміщення посади директора Державної установи «Державний науково-дослідний і проєктний інститут основної хімії»

Національна академія наук України відповідно до свого Статуту та Методичних рекомендацій щодо особливостей обрання керівника державної наукової установи, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 998 «Деякі питання обрання та призначення керівника державної наукової установи», оголошує конкурс на заміщення посади директора Державної

установи «Державний науково-дослідний і проєктний інститут основної хімії».

З умовами конкурсу можна ознайомитися на офіційному сайті Національної академії наук України.

Приймання документів претендентів здійснюється Відділенням матеріалознавства Національної академії наук України до 3 червня 2025 року.

У разі поштового відправлення датою подання документів вважається та, що зазначена на поштовому штемпелі.

Документи, подані претендентами після закінчення встановленого строку, не розглядаються.

Дату проведення виборів директора Державної установи «Державний науково-дослідний і проєктний інститут основної хімії» буде визначено після завершення приймання документів і повідомлено на офіційному сайті цієї установи.

Президія Національної академії наук України

ЕКОБЕЗПЕКА

«Рівень забрудненості атмосферного повітря в Києві високий», — такі повідомлення від Київської міської державної адміністрації (КМДА) стали вже буденністю.

«Якщо казати про закономірності, то якість повітря у Києві різко погіршується за певних метеоумов (безвітряна погода, характерна для антициклонів температурна інверсія). У такі дні забруднення не розсіюється в атмосфері, а затримується біля земної поверхні. Місто опиняється ніби «під ковпаком» і дихає своїми викидами», — повідомив «Світу» комунікаційник ГО SaveDnipro Костянтин ФЕДОРОВ.

Викиди не зупиняються ні на день

Описані вище періоди забруднення і смогу можуть тривати від кількох днів до 1–2 тижнів (залежно від того, як довго тримається безвітряна погода). Але коли настає «полегшення», це не означає, що проблема зникла.

«Джерел викидів у Києві вдосталь: транспорт, підприємства, котельні та індивідуальне опалення (під час опаловального сезону). Додає свою частку і спалювання рослинних решток восени та навесні (що заборонено законом!). А ще під час відключень електрики вмикаються генератори», — додає Костянтин Федоров.

Це все характерно не лише для Києва. Але у столиці є певні особливості. Місто вразливе до смогу від пожеж на торф'яниках, адже розташовано неподалік від їхніх осередків. Осушування боліт і кліматичні зміни цю проблему з року в рік тільки погіршують. Більш проблемний у Києві лівий берег. Це поєднання різних факторів, як природних (менш рухливе повітря), так і антропогенних (наявність великих спалювальних установок: Дарницька ТЕС, сміттєспалювальний завод тощо). «Трапляється, що раптовий рух, зміна повітряних мас поліпшує якість повітря по всій території України. Проте навіть такої «ін'єкції» свіжого повітря не завжди вистачає Києву, щоб увійти в норму. У таких випадках столиця залишається жовтою плямою на зеленому полі (кольори тут означають рівень забруднення на карті SaveEcoBot, де зелений — це гарна якість повітря — **ред.**)», — зауважує Костянтин Федоров.

Чому це стається і як це подолати? Типова версія Департаменту захисту довкілля та адаптації до зміни клімату КМДА: «Причина — пожежі в екосистемі Київської області та метеорологічні умови (зокрема, низька швидкість вітру), що сприяють накопиченню та утриманню шкідливих домішок у приземному шарі повітря». Начебто те саме, про що говорять фахівці SaveDnipro. Але водночас столична влада нічого не каже про викиди з ТЕЦ, сміттєспалювального заводу, про мільйони автівок замість громадського транспорту.

Історія екопарку «Осокорки»

Ще одна з вагомих причин поганої якості повітря у Києві — зменшення площі та якості зелених насаджень. І ситуація буде надалі лише гіршати. Зокрема, КМДА планує знищити екопарк «Осокорки» — великі природні луки й озера, розташовані на лівобережжі столиці. Про це сказав мер Києва Віталій Кличко у відповідь на запитання кореспондента «Світу» про май-

бутнє цього та інших зелених зон столиці.

«Так сталося, що батько отримав квартиру на вулиці Декабристів (тепер — «Братства Тарасівців» — вулиця в Дарницькому районі Києва, житловий масив Харківський на лівому березі Дніпра, пролягає відносно недалеко від екопарку «Осокорки» — **ред.**). Ця територія в радянські часи була луками такими великими, які потім були в плані розвитку нашого міста як територія для громадської забудови.

На сьогодні й Позняки (історична місцевість та житловий масив, у якому розташований екопарк «Осокорки» — **ред.**), і вся ця територія, вона забудована. І ми знайшли компромісне рішення, яке було [запропоноване?] банк[ом?] «Аркада», [це житлові комплекси?] які повинні були будуватись там на цій території.

Тоді було розроблено договір між громадянським суспільством, Кабінетом Міністрів, [за участі] прем'єр-міністра, міністра внутрішніх справ, міського голови, всіх ланок влади. Для того, щоб частину цього парку залишити як природно-заповідну зону, а частину, яка там (вочевидь, у згаданому паном Кличком договорі — **ред.**) вже перерахована (врахована? — **ред.**) і виділена під забудову. Для того, щоб люди (вочевидь, інвестори проектів групи компаній «Аркада» — **ред.**) отримали своє житло. Якщо є альтернативні пропозиції, що стосуються будівництва, я з великим задоволенням з вами зможу на цю тему поговорити», — сказав Віталій Кличко.

Неточності чи лукавство?

Чи можна забудовувати територію екопарку «Осокорки»? Чи має рацію мер столиці?

Такої природно-заповідної категорії як «екопарк» у нашому законодавстві немає. Екопарк «Осокорки» — це територія в долині Дніпра, яку кияни хочуть зберегти. Наразі на частині цієї території вже створено два заказники місцевого значення — «Осокорківські луки» та «Озеро Тягле». Вони хоч якось забезпечують певний рівень охорони природи, зокрема, тут заборонена забудова.

Також уже готові документи на створення ще двох заказників. Але попри численні обіцянки депутатів Київради та чиновників (того ж Віталія Кличка), що були зроблені у попередні роки, Київрада та КМДА не лише ігнорують побажання киян зі створення нових заповідних територій, а і фактично сприяють як забудові ще не захищеної заповідним статусом природи, так і скасуванню двох уже наявних там заказників.

24 лютого 2025 року відбулося перше судове засідання, на якому забудовник Контактбудсервіс («Столиця груп») намагався скасувати статус заказника «Осокорківські луки». Оскільки природоохоронний статус цієї території заважає забудовнику прокладати проспект Петра Григоренка до нового житлового комплексу.

«Київська влада відкрито сприяє забудовнику, і яскравий приклад цього — рішення Кличка у 2021 році про продовження проспекту Петра Григоренка до меж Київ-

Фото із сайту екопарку «Осокорки»

ської області за рахунок міста. Ця дорога — глухий кут, адже вона не з'єднується з жодною магістраллю, а добудовувати її за межами Києва поки що ніхто не планує. Навіть якщо це станеться у майбутньому, шість смуг Григоренка просто неможливо буде поєднати з вузькими двосмуговими вулицями у Вишеньках», — ідеться у заяві ГО «Екопарк Осокорки».

Екоактивісти: «Мер потурає злобудовникам»

Що то за «компроміс», про який каже мер Києва? «Злобудовники» використовують усі можливі методи й способи, аби відтяти собі ще шматочок території під створення нових бетонних монстрів. Вони, наприклад, створили псевдоекологічну громадську організацію під назвою «Національний парк збереження та збагачення флори і фауни «Осокорки». Чому псевдоекологічну? На думку цієї організації, під парк досить відвести 300 гектарів, причому, судячи з концепції, це буде парк культури та відпочинку, і аж ніяк не природоохоронна територія. Безпосередніми авторами обґрунтування цього псевдопарку є двоє колишніх співробітників Міндовкілля, які після того, як їх «пішли», знайшли собі місця у Державній екологічній академії післядипломної освіти, яка підпорядковується... усе тому ж Міндовкілля. Зараз ідуть розмови про ліквідацію цієї «академії». Давно пора.

Мухи окремо, «Аркада» — окремо

Спроби Віталія Володимировича прикритися турботою про інвесторів житлових комплексів, що ними опікувався збанкрутілий банк «Аркада», дуже дивні. По-перше, меморандум з інвесторами, який він згадає, ніякий прем'єр-міністр не підписував. По-друге, це настільки заплутана і хитра історія, що вимагає окремого дослідження й опису. І найкраще — за участі прокуратури. А по-третє, наше довкілля (зокрема 176 гектарів землі, які згадуються у так званому меморандумі та які забудовник мріє дістати) й здоров'я киян не можуть бути предметом торгу зі збанкрутілими ділками.

«Проект «Екопарк Осокорки» був створений на виконання ви-

мог електронної Петиції № 713 від 2016 р. Понад 11 500 жителів міста задекларували свою вимогу збереження від забудови території на південь від вул. Колекторна в Дарницькому районі Києва», — каже членкиня ГО «Екопарк Осокорки» Ольга Паржицька.

Пані Ольга підкреслює, що реалізація Петиції № 713 дістала схвалення в Київській міській раді. Всього передбачається до збереження в статусі об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ) приблизно 500 га. З площі 500 га вже набули статусу об'єкта ПЗФ 285 га.

Згадані у «меморандумі» 176 га входять у межі запланованого природоохоронного об'єкта. На цій території проведені наукові дослідження і складені наукові обґрунтування та проекти створення об'єктів ПЗФ, зокрема заказників. На території проєктованих заказників зустрічається понад 150 видів птахів, 24 з них — під суворою охороною міжнародних і державних актів про охорону природи, занесені до Червоних списків. До Червоної книги України занесено 14 видів птахів.

Клопотання ГО «Екопарк Осокорки» про надання статусу об'єкта ПЗФ на території 176 га свого часу дістало схвалення Управління екології та природних ресурсів КМДА. Відповідно до чинного Генплану Києва, 90 з цих 176 га є зеленою зоною загального користування.

«Містобудівний кадастр Києва теж визначає цю територію як зону охоронюваного ландшафту. А Генеральний план Києва 2020 (п. 7 «Збереження та охорона історико-культурної спадщини»), містобудівний кадастр, Рішення виконкому Київської міської ради від 16.07.1979 р. № 920 (у редакції розпорядження КМДА від 25.12.2007 р. № 1714), історико-архітектурний опорний план визначають, що вся територія 176 га є зоною охоронюваного ландшафту. До речі, і сам голова КМДА Віталій Кличко листом від 25.05.2018 р. № 001-1656 зазначив, що 176 га — це територія зони охоронюваного ландшафту!» — нагадує Ольга Паржицька.

То чи більшає парків?

«За останні 10 років площа парків у Києві збільшилась на понад 600 га. Це території, на яких нічого не

можна робити... Виключно під рекреаційні зони. Там нічого не можна будувати», — сказав Віталій Кличко у відповіді на другу частину запитання кореспондента «Світу» (щодо інших, окрім «Осокорків», парків та зелених зон).

На жаль, це не так. Нашому меру його підлегли (він прочитав цю інформацію із присланого за його запитом смс) надали неправдиву інформацію. Не на 600 гектарів, а на 800. І не збільшилася, а зменшилася. Про зменшення повідомив керівник Київського еколого-культурного центру (КЕКЦ) Володимир Борейко, який провів незалежну оцінку стану зеленого господарства міста.

«За останні чотири роки у Києві різко зросла кількість знищень заповідних об'єктів та спроб їх знищити (збудувати) з вини забудовників або київської влади. Сумна статистика свідчить: якщо за останні три роки щодо пам'ятників культури в Києві організована 21 спроба їх знищити, то щодо заповідних [територій та] пам'яток природи — 40 спроб. Дев'ять спроб нам поки вдалося відбити, 29 разів забудовники та інші злодії за власною ініціативою чи з ініціативи київської влади зуміли завдати величезної шкоди заповідним об'єктам Києва. Боротьба за заказник «Осокорківські луки» та за ботсад триває», — каже Володимир Борейко.

Також еколог зазначає, що КМДА та Київрада саботують створення нових заповідних територій у столиці.

«У 2024 році Київрада вперше не створила жодного нового об'єкта природно-заповідного фонду. Хоча раніше створювала по 10–15 нових заповідних зон на рік. Захищаючи у такий спосіб зелені насадження та озера від забудови. Документи на заповідання тепер має готувати Департамент захисту довкілля КМДА, який за 4 роки не підготував жодного такого документа», — коментує Володимир Борейко.

Що робити

Сьогодні громадськість вимагає Perezавантаження складу й керівництва екологічної комісії Київської міської ради й скасування рішення Київради щодо блокування створення нових заповідних територій. А також — ухвалення чітких рішень Київради, мера та КМДА на захист наявних зелених зон. Щодо «Осокорків»: створення заказників на усе ще не захищених законом про природно-заповідний фонд частинах екопарку та прилеглих територіях; організацію поточної охорони вже наявних заказників та винесення їхніх меж у натуру.

Також громадськість вимагає забезпечити юридичний супровід і активну участь юридичного підрозділу КМДА на боці громадськості у судових справах на захист недоторканності екопарку. Адже на ці території намагаються накласти лапу забудовники. А ще — не вносити до міської цільової програми розвитку транспортної інфраструктури на 2024–2025 роки продовження проспекту Григоренка, бо це «продовження» якраз розітне унікальну сталу систему екопарку «Осокорки».

Олег ЛИСТОПАД

Час звернутися до Фройда

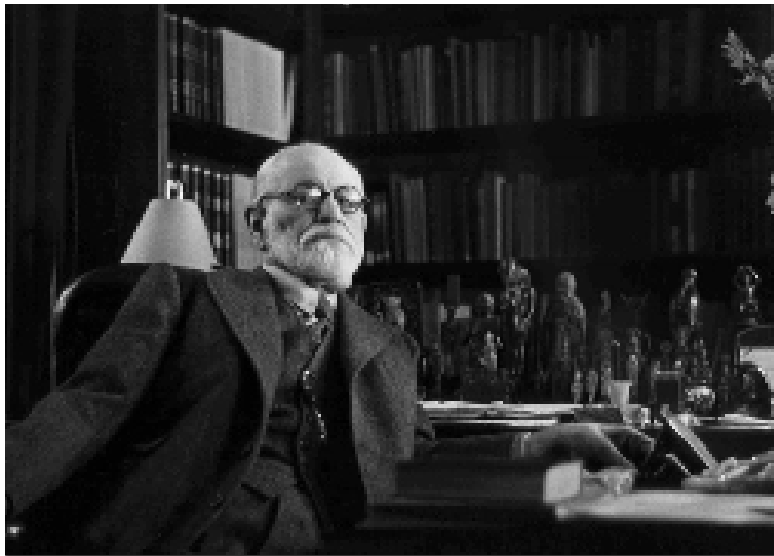
Під час будь-якої війни, а надто такої варварської, жорстокої й невмотивованої, яку веде росія проти України, люди живуть у постійному стресі. Чимало з них звертаються по допомогу до психологів та психіатрів. Сьогодні — про те, як розвивалася наука, покликана зберігати та підтримувати психічне здоров'я. І хто такий Фройд, обмовки за яким ми нерідко здійснюємо.

Праці австрійського психолога, психіатра, невропатолога Зигмунда (Сигізмунда Шломо) Фройда (1856–1939 рр.) змінили картину психологічної науки у XX столітті, висвітливши ключові питання устрою внутрішнього світу людини, її несвідомих, спонукальних прагнень, душевних надломів, ілюзорних, сюрреальних уявлень себе та свого оточення. Досліджуючи природу патологічних процесів у психіці своїх пацієнтів, глибинні пласти їхньої свідомості, З. Фройд відкрив унікальний метод зцілення душі, названий методом психоаналізу, який допоміг з'ясувати причини страждань та психічну поведінку не тільки хворої, але й здорової людини.

Ця оригінальна у науковому сенсі теорія стала дуже популярною у західному світі, а психоаналітична теорія З. Фройда справила потужний вплив на розвиток соціогуманітарних наук про людину, як-от педагогіка, соціологія, антропологія, а також на мистецтво і літературу. З часу опублікування у 1900 році фундаментальної праці «Тлумачення сновидінь» не згасає інтерес до наукової спадщини Фройда. Знайомство з його ґрунтовними працями, уявленнями про те, як влаштоване душевне життя, якими є його потаємні пружини й механізми, сприяє розширенню меж пізнання людини та її внутрішнього світу.

Засновник наукового напрямку глибинної психології та психоаналізу народився 6 травня 1856 року у невеликому моравському місті Фрайбурзі (нині це Пршибор у Чехії). Його батьки були вихідцями з України — тієї її частини, яка належала Австро-Угорській імперії. Батько Зигмунда — дрібний комерсант Якоб Фройд — був родом із міста Тисмениця на Галичині (нині це Івано-Франківська область), де провів перші 25 років свого життя, аж поки не перебрався до Фрайбурга. Мати — Амалія Натансон — народилася у Бродях на Львівщині, а виросла в Одесі. У 16 років вона переїхала з матір'ю і двома братами у Відень, де згодом і познайомилася з удівцем Якобом, котрий перебував там у комерційних справах. Пара побралася у 1855 році, а через рік з'явився на світ майбутній видатний вчений.

У 1860-му сім'я оселилася у Відні. У Якоба й Амалії Фройдів було восьмеро дітей, але тільки первісток — Зигмунд — відзначився винятковими інтелектуальними здібностями, дивовижно гострим розумом і пристрасною до читання. Тому батьки намагалися створити йому комфортні умови для навчання. Закінчивши з відзнакою гімназію, у 1873 році Зигмунд Фройд вступив до медичного факультету Віденсько-

го університету. Високий рівень навчання у вишій був зумовлений тим, що там працювали видатні професори.

В університеті Фройд вступив до студентського наукового товариства з вивчення історії, політики, філософії. Учителем його був видатний європейський фізіолог Е. Брюкке, тож після завершення навчання в університеті Фройд працював під його керівництвом у Віденському фізіологічному інституті. Молодий випускник хотів стати науковим співробітником, але через відсутність вакантних місць і наявні фінансові труднощі змушений був продовжувати трудову діяльність лікарем.

Водночас публікації Фройда з психологічної проблематики стають у цей час відомими в наукових та медичних колах, а сам він набуває репутації висококваліфікованого лікаря-невропатолога.

У 1881 році Зигмунд Фройд здобув науковий ступінь доктора медицини, а у 1885–1886 роках стажувався в клініці Сальпетрієр (Париж) у відомого французького лікаря-невропатолога, одного із засновників психіатрії Ж. Шарка, якого в медичних колах називали «Наполеоном неврозів». У нього лікувалась на той час більшість королівських сімей Європи.

У 1891 році Зигмунд Фройд спільно з австрійським лікарем, своїм другом і наставником Йозефом Броером розробив унікальний і досить специфічний метод гіпнотерапії — метод катарсису, за допомогою якого почуття гніву, страху, радості, співчуття тощо приводять до емоційного розвантаження, перепплавляючи негативні емоції в позитивні. У співаторстві з Й. Броером Фройд опублікував і книжку «Дослідження з істерії», цю працю фахівці оцінюють як перший розділ у дослідженні методу психоаналізу. Згодом З. Фройд переглянув свої психологічні підходи й остаточно відмовився від застосування гіпнозу, натомість почав активно застосовувати в лікувальній практиці метод вільних асоціацій.

У 1900 році вийшла монографія «Тлумачення сновидінь». А ідея про те, що на нашу повсякденну психічну поведінку суттєво впливають неусвідомлені мотиви особистості, Фройд блискуче реалізував у книжці «Психопатологія повсякденного життя» (1901 р.), звідки, до речі, й бере початок так звана об-

мовка за Фройдом. Тобто обмовка, здійснена внаслідок втручання несвідомого приглушеного бажання. Це явище, зокрема, й було описано Зигмундом Фройдом у названому дослідженні.

Однією з базових його праць є «Лекції до вступу в психоаналіз». До перших трьох частин цієї ґрунтовної роботи ввійшли лекції, прочитані вченим протягом 1915–1917 років слухачам Віденської психіатричної клініки. Вони були присвячені поясненню природи помилок дій, тлумаченню сновидінь та викладенню загальної теорії неврозів. У іншій своїй праці «Психіка: структура функціонування» Фройд проаналізував різні аспекти психічного життя, застосовуючи так звану топографічну модель. Оригінальні праці з теорії й практики психоаналізу обумовили його визнання та авторитет у світовій психологічній науці. У 1902 році за указом австрійського імператора Фройд було надане вчене звання професора.

У 1907-му Зигмунд Фройд налагодив наукові контакти зі школою психіатрів у Цюриху. Його учнем став молодий і перспективний лікар Карл Юнг, якого Фройд вважав своїм спадкоємцем у психологічній науці. Пізніше навколо Фройда об'єдналися його учні й однодумці, котрі виступили з ініціативою заснувати Віденське психоаналітичне товариство. Воно ж ініціювало проведення у 1908 році 1-го Міжнародного психоаналітичного конгресу. У 1910-му за безпосередньої підтримки Фройда було створено Міжнародну психоаналітичну асоціацію, яка продовжує свою діяльність і нині.

У 1911–1913 роках Зигмунд Фройд розірвав наукові контакти зі своїми учнями, зокрема з К. Юнгом та А. Адлером, через розбіжності в тлумаченні ними окремих ідей психоаналізу. Водночас його психоаналітичні ідеї здобули міжнародне визнання в деяких європейських країнах. У праці «Я та Воно», яка датована 1923 роком, учений описав механізм взаємодії таких психічних структур як надсвідомість та несвідоме.

Ідеї Фройда у сфері психоаналізу мали вплив на становлення та розвиток і тогочасної політичної науки, зокрема політичної психології. Його погляди на закономірності масової психології, феномен натовпу викладено у праці «Психологія мас і аналіз людського», опуб-

лікованій 1921 року. За Фройдом, вплив лідера пояснюється тим, що маса підсвідомо вбачає в ньому втілення власного ідеального й нереалізованого.

Драматичним періодом у його житті стали 30-ті роки XX століття. Після захоплення влади в Німеччині фашистами соціально-психологічна ситуація в європейських країнах, зокрема і в Австрії, ставала дедалі тривожнішою. Серед книжок, спалених на багаттях ідеологами нацизму, опинилися і книжки Фройда. Дізнавшись про це, вчений іронічно зауважив: «Якого ж прогресу ми досягли! У середні віки вони б спалили мене, а в наші дні обмежились тим, що спалили мої книжки». Вчений навіть не підозрював, що через кілька років у концентраційних таборах Освенциму та Майданека спалюватимуть мільйони євреїв та інших невинних жертв нацизму, і серед них будуть чотири рідні сестри Зигмунда Фройда.

Та і його самого, всесвітньо відомого вченого-психолога, чекала б подібна доля, якби Міжнародне психоаналітичне товариство не сплатило фашистській владі за нього великий викуп і не спромоглося дістати для Фройда дозвіл на виїзд до Великої Британії. Там видатного вченого зустріли численні шанувальники його наукових здобутків, проте дні Фройда невблаганно добігали кінця. Страждаючи від болю, викликаного онкологічним захворюванням, Фройд умовив свого лікаря М. Шура вколоти йому потрібну дозу морфіну, від якої він і помер. Це сталося в Лондоні 21 вересня 1939 року.

У своїх працях Зигмунд Фройд створив цілісну систему психологічного аналізу душевного життя людини. Він запровадив до наукового вжитку широкий спектр ідей, які є свідченням того, що рівень свідомості має органічний зв'язок з глибинними рівнями психічної активності.

Учений розробив низку гіпотез, моделей, термінологічних понять, в яких відтворені своєрідність психіки й потенціал наукового знання про неї. Фройдівські терміни збагатили лексику не тільки вченого-психолога, кваліфікованого лікаря-психотерапевта, але і будь-якої освіченої, інтелектуально налаштованої людини.

На думку Фройда, основою психічного життя є неусвідомлена сукупність несвідомих потягів, інстинктів, найважливішим серед яких є «інстинкт життя» (Танатос). Учений вважав, що усвідомлюються лише окремі аспекти психологічного життя, пов'язані з необхідністю пристосування до умов існування. Оскільки морально-етичні детермінанти особистості заважають безпосередньому впливу енергії несвідомих потягів на свідому діяльність людини, ця енергія знаходить вивільнення у формі діяльності, яку сприймає суспільство, тобто відбувається сублімація в напрямку соціальних цілей. Одним із видів сублімації є наукова та художня творчість. Фройд показав складність та ієрархічність структури особистості, значення в її психічному розвитку внутрішніх конфліктів і криз, нереалізованих

потягів. На його думку, структура психіки охоплює три рівні: свідомість, передсвідомість і підсвідомість (несвідоме). Свідомість у кінцевому підсумку була головним важелем психотерапії. Раціональний аналіз ірраціональних спонукань і потягів, а також їх усунення у психічному житті людини було його кредо.

Як мужній дослідник, Зигмунд Фройд інколи рішуче відмовлявся від раніше сформульованих концептуальних підходів. Водночас свої улюблені ідеї він продовжував культивувати та обстоювати навіть тоді, коли їхню теоретичну слабкість було доведено не тільки противниками психоаналізу, але і його надійними прибічниками.

Бібліографія фройдизму та неофройдизму налічує сотні монографій, індивідуальних та колективних праць енциклопедичних видань, статей і розвідок, присвячених дослідженню різних аспектів психоаналізу. Опубліковані численні видання, в яких предметно висвітлюється клінічна та наукова діяльність З. Фройда і представників його психоаналітичної школи.

Сучасні дослідники вивчають біографію деяких його пацієнтів, читають матеріали його клінічних сеансів. Бібліографія фройдизму поповнюється новими виданнями. Їхні автори намагаються осмислити з новітніх позицій психоаналітичні ідеї Зигмунда Фройда, визначити його місце і роль у розвитку європейської культури. Наявність нових тенденцій у психоаналітичному вченні Фройда не означає, що хтось має серйозні наміри поставити під сумнів ефективність методу психоаналізу та відмовитись від його застосування в сучасних дослідженнях та лікувальній практиці.

Сучасна психологічна наука продовжує пошук аргументованих відповідей на складні інтелектуально-психологічні питання, поставлені З. Фройдом. Адже в науці чітке формулювання перспективних проблем є не менш складним завданням, ніж пошуки адекватних відповідей на них.

В умовах сьогодення неофройдизм — це не цілісна система, а багатоманітність наукових шкіл і напрямів, що мають як щирих прихильників, так і не менш пристрасних опонентів.

Стрижневі ідеї Фройда у царині глибинного психоаналізу є актуальними в умовах повномасштабної російсько-української війни. Їх творче застосування дає змогу забезпечити стан психологічної рівноваги у військових та цивільного населення для ефективної протидії викликам та подолання посттравматичних стресових синдромів кожним індивідом. Важливе значення наукові праці австрійського психолога мають для подолання симптомів тривожності й агресивності, розв'язання сучасних проблем і соціально-психологічної реабілітації. Тож перед нинішніми дослідниками постають питання критичного осмислення та незалежного аналізу з позицій новітніх методологічних парадигм інтелектуального потенціалу ідей Зигмунда Фройда, розуміння їхнього значення для розвитку вітчизняної та європейської культури психоаналізу.

Анатолій ПАВКО,
доктор історичних наук,
професор, академік Академії
наук вищої школи України

КАМЕРТОН

Як звучить наука

Історії, що відкривають новий вимір фізики

Наука — це не лише формули й лабораторні дослідження. Це також історії людей, які присвятили їй життя. Але як зафіксувати наукову пам'ять, зберегти спогади та переживання тих, хто став свідком визначних відкриттів?

Це питання стало ключовим у масштабному дослідницькому проєкті «Фізика в Україні через історії співробітників ХФТІ». Проєкт розпочався у 2024 році, його виконують науковці кафедри українознавства Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна та Відомчого науково-технічного музею ННЦ «Харківський фізико-технічний інститут» (ННЦ «ХФТІ»). Основна мета дослідження — зафіксувати усні історії співробітників інституту, щоб зберегти не лише офіційні документи, а й живі свідчення про розвиток науки протягом останніх десятиліть.

Чому це важливо?

Наукові відкриття відбуваються в конкретному історичному контексті. Як випробування доводилося долати науковцям у радянський період? Як війна та суспільні зміни вплинули на розвиток фізики в Україні? Відповіді на ці запитання не знайдеш у підручниках — їх знають люди, які працювали в інституті роками.

Ініціаторами та безпосередніми виконавцями дослідження стали Анастасія Боженко, кандидатка історичних наук, старша викладачка Каразінського університету (керівництво проєктом і проведення інтерв'ю); В'ячеслав Греков, кандидат історичних наук, науковий співробітник Відомчого науково-технічного музею ННЦ «ХФТІ» (розроблення методології, архівування та структурування матеріалів); Ірина Споденець, кандидатка культурології, керівниця музейного сек-

тору ННЦ «ХФТІ» (налагодження контактів з респондентами, розроблення методології дослідження).

Як фіксуються історії?

У межах проєкту вже проведено 22 інтерв'ю. Темі розмов охоплюють як професійний шлях співрозмовників, так і їхні спогади про найважливіші події в історії фізики.

Особливу цінність мають два відеоінтерв'ю, записані безпосередньо на території інституту, який потерпає від постійних обстрілів російських агресорів. Такий формат обрано для того, щоб зафіксувати зв'язок між розповідями вчених світового рівня і контекстом наукової установи. Ці інтерв'ю насичені фактами й історіями, водночас вони емоційні й допомагають візуально задокументувати місце роботи науковців.

Знахідки, які змінюють погляд на науку

Процес інтерв'ювання виявився набагато глибшим і значущішим, ніж очікувала команда проєкту. На зустрічі співробітники інституту принесли унікальні документи та артефакти, які раніше не були представ-

лені в архівах. Це, зокрема, книжки з автографами та примітками фізиків, котрі працювали у ХФТІ; фотографії наукового життя, зроблені десятки років тому; збірники з віршами, написаними самими науковцями.

Ці матеріали розширюють межі традиційної історії, роблять її більш особистою та наповненою живими деталями.

Під час виконання проєкту команда дійшла висновку, що інтерв'ювання — це не лише збір інформації, а й спосіб створення простору для рефлексії. Це можливість для науковців переосмислити свій досвід, зафіксувати важливі моменти й передати їх наступним поколінням.

Що далі?

У перспективі всі матеріали буде оцифровано — вони стануть частиною відкритого фонду для дослідників і широкої аудиторії. Уже розпочато роботу над тим, щоб ці історії стали основою для аудіовізуальних експозицій, музейних подкастів та інтерактивних лекцій.

Проєкт несподівано дістав продовження у співпраці з Вільнюським технічним університетом. Разом із дослідниками кафедри архітектури українські науковці працюють над переосмисленням ролі наукового містечка П'ятихатки, яке стало не просто місцем роботи фізиків, а й унікальним культурним простором.

Цей проєкт лише розпочав свій шлях. Попереду — нові інтерв'ю, нові дослідження, нові можливості для переосмислення історії науки в Україні.

Але найголовніше — це збереження пам'яті. Бо поки звучать голоси тих, хто творив науку, — вона залишається живою.

Ірина СПОДЕНЕЦЬ.

На фото: ліворуч — Володимир Семенович КРАСНОРУЦЬКИЙ, директор НТК «Ядерний паливний цикл» ННЦ «Харківський фізико-технічний інститут», кандидат фізико-математичних наук, відмінник атомної енергетики України; праворуч — Ярослав ШКАБУРА, кандидат історичних наук, старший викладач ХНУ імені В.Н. Каразіна, інтерв'юер у межах дослідницького проєкту

ПРЕМ'ЄРА

«Покоління»: підлітки під час війни

Благодійний фонд «Голоси дітей» і режисерка Марися НІКІТЮК презентували фільм «Покоління». Він розповідає про підлітків, які проживають досвід війни: евакуацію, вимушений переїзд в інші регіони України й за кордон, пошук себе на новому місці, втрату соціальних зв'язків, життя в окупації та на прифронтовій території.

Над фільмом працювали 14 українських підлітків. Щотижня впродовж п'яти місяців у рамках лабораторії «Сторітелінг у кіно» від фонду «Голоси дітей» режисерка Марися Нікітюк та психологиня Дар'я Паршинцева зустрічалися з дітьми. Вони писали сценарії й розповідали про свої переживання. Фіналом курсу стала семиденна лабораторія в горах, де діти знімали свої історії, які об'єднали у стрічку «Покоління».

«Дуже добре пам'ятаю, як почала працювати з дітьми у прифронтових селах. Було важко зрозуміти, що діти не можуть ходити в школу, не можуть гратися у дворі з друзями, тому що поруч лінія фронту, всі роз'їхалися. Тоді я дуже чітко зрозуміла, що дітям, підліткам потрібна комунікація, розуміння того, що ти проживаєш цей досвід війни не на самоті», — ділиться Олена.

Під час обговорення стрічки голова Центру громадянських свобод і нобелівська лауреатка Олександра Матвійчук розповіла про те, як історії дітей у час повномасштабного вторгнення звучать на міжнародній арені.

«Мені дуже шкода, що нашим дітям доводиться це переживати, я відчуваю велику відповідальність і страх залишити війну їм у спадок. Міжнародні системи миру і безпеки, на жаль, не працюють... Без-

Героїні й співавторки фільму

«Коли почалася повномасштабна війна, я бачила, що всі навколо діють, волонтерять, допомагають армії. Я теж хотіла бути корисною, хотіла допомагати людям. У якийсь момент зрозуміла, що можу допомогти підліткам адаптуватися до нової реальності завдяки мистецтву написання історій», — розповідає режисерка Марися Нікітюк.

Одна з героїнь та співавторок фільму — 17-річна Софія Опанасенко — нині живе в Києві, а місто, в якому вона народилася, все ще окуповано. Оголошення про набір на курс побачила її мама і запропонувала доньці спробувати.

«Спочатку я не дуже радісно сприйняла це, бо не мала бажання щось робити, лежала в ліжку і нічого не хотіла. Коли мене взяли на курс, відчувала радість. Далі з нами працювали психолог, режисерка. Дуже вдячна проєкту, адже я змогла знову наповнити своє життя сенсом», — каже Софія.

Це вже другий спільний мистецький курс фонду «Голоси дітей» та Марисі Нікітюк. Співзасновниця фонду Олена Розвадовська, яка провела п'ять років на Сході, де допомагала дітям, котрі жили поруч із бойовими діями, розповіла, чому підтримати дітей у їхньому досвіді проживання війни дуже важливо.

пека, права людини й міжнародна система, яка це захищає, стають ілюзією», — каже правозахисниця.

Матвійчук зазначила також, що війна росії проти України є найбільш задокументованою в історії людства. Лише в базі українських громадських правозахисних організацій зафіксовано 81 тисячу епізодів. І голос країнських дітей на міжнародній арені сьогодні є надзвичайно важливим.

«Мені хочеться вірити, що коли світ почує наших дітей, то він зрозуміє речі, які складно зрозуміти, коли ти читаєш новини, дивишся відео, гортаєш фотографії. Що дітям вдасться донести те, що таке боротися за свою свободу, за свою людську гідність із цією російською військовою машиною», — зазначила Олександра Матвійчук.

Участь в обговоренні фільму взяла також Ольга Айвазовська, голова правління Громадянської мережі «ОПОРА» та експертка Міжнародного інституту української перемоги, який став партнером заходу. За її словами, свідчення українських дітей, що стали цивільними жертвами воєнних злочинів росії, часто звучать гучніше і вагоміше, ніж слова політиків.

Христина ТИМОФІЙЧУК

Триває передплата на 2025 рік

Передплатний індекс в усіх відділеннях зв'язку

40744

Вартість передплати:

на місяць — 60 грн.

на квартал — 180 грн.

на пів року — 360 грн.

Вартість приймання передплати — 20 грн.

Нас можна передплатити й онлайн: <https://peredplata.ukrposhta.ua>

Відкрийте свій

Голова редакційної колегії — президент НАН України академік **Анатолій ЗАГОРОДНИЙ**

Головна редакторка — **Лариса ОСТРОЛУЦЬКА**

Індекс газети «Світ» — 40744

ЗАСНОВНИК:

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Підписано до друку 21.04.25
Тираж 250 прим.

Ідентифікатор друкованого медіа в Реєстрі суб'єктів у сфері медіа R30-03226

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

03056, Київ, проспект Берестейський, 37,
тел.: (044) 204-93-39, (097) 270-50-89
hazeta_svrit@ukr.net
<http://svit.kpi.ua>

Відповідальність за достовірність інформації та реклами несуть автори та рекламодавці. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій.

Зам.

Газету віддруковано ФОП Яцковська Яна Василівна